

ZAMONAVIY SHE'RIYATDA ONA OBRAZINING BADIY TALQINI (SIROJIDDIN SAYYID, USMON AZIM, YO'LDOSH ESHBEK IJODI MISOLIDA)

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i04.051>

Luqmonova Ruxsora Habibullo qizi
luqmonovaruxsora@gmail.com
ToshDO'TAU

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatida o'z ta'sir maydoniga ega bo'lgan Sirojiddin Sayyid, Usmon Azim, Eshqobil Shukur kabi ijodkorlarning ijodidagi ona obrazining badiiy talqini xususida hamda o'ziga xos badiiy mahoratlari to'g'risida so'z yuritildi. Ijodkorlar ona obrazini qanday tasavvur qiladilar va tasvirlaydilar, shu xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ona obrazi, Sirojiddin Sayyid, Usmon Azim, Eshqobil Shukur, quyosh, rassom O. Bobojonov, maktubmonand she'r

ARTISTIC INTERPRETATION OF THE IMAGE OF MOTHER IN MODERN POETRY (IN THE EXAMPLE OF THE WORKS OF SIROJIDDIN SEYYID, USMON AZIM, YOLDOSH ISHBEEK)

Luqmonova Rukhsora Habibullo qizi
luqmonovaruxsora@gmail.com
TashSUULL

Abstract: This article analyzes the artistic interpretation of the image of the mother in the works of contemporary Uzbek poets Sirojiddin Sayyid, Usmon Azim, and Eshqobil Shukur, who occupy an important place in modern Uzbek poetry. Particular attention is given to their individual approaches to understanding and artistically expressing the image of the mother, as well as to the distinctive features of their poetic mastery.

Keywords: mother image, Sirojiddin Sayyid, Usmon Azim, Eshqobil Shukur, sun, artist O. Bobojonov, poem in the form of a letter

KIRISH

Ona har bir insonning barcha "ilk"larining sababchisi hisoblanadi. Ilk ko'rgan, ilk qo'llarining taftini tuygan, ilk ko'zyoshimiz, ilk kulgumiz, ro'yi zaminga tushgan ilk izlarimiz, ilk qoqilishimiz, ilk bor o'zimizni o'nglashga uringanimiz - barchasida ilk

hamroximiz ham onamiz hisoblanadi. Ona haqida xoh shoir bo'lsin, xoh oddiy odam bir satr bo'lsa-da she'r bitgan. Unga yo'lkalar chetidan, qo'shni bog'lardan chechaklar keltirib tutgan. O'zligini topmoq uchun olislarga ketar ekan, bildirib-bildirmay sog'inchdan ko'zlari namlangan...

Sirojiddin Sayyid zamonaviy o'zbek she'riyatining ko'zga ko'ringan vakillaridan biri. Shoir ijodiga nazar tashlaydigan bo'lsak, nafaqat zamonaviy she'riyatda, balki mumtoz janrlarda ham qalam tebratganining guvohi bo'lamiz. Sirojiddin Sayyid ijodi rang-barang ohanglarga limmo-lim. Yurt haqida deysizmi yoki ona haqidagi she'ri deysizmi, vohacha samimiyat, soflik barilla bo'y ko'rsatib turadi. "Sirojiddin toza tilakli shoir. Uning qalamiga qo'rni yaratgan bergan. Shu bois, bu charxi davron qaysi yo'sinda aylanishidan qat'iy nazar, shoirlik yo'rgakda yuqqan odam zamonasoz bo'la olmaydi"¹

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shoir ona mavzusiga ko'p qo'l uradi. Ona farzand qalbining me'mori, ruhining tarbiyachisi hisoblanadi. Sirojiddin Sayyid ijodida ona so'zi sog'inch, shoirning o'z qo'lida bo'lmagan masofalar bergan og'riqlar bilan qorishiq keladi. Uning "Ona portreti" (Rassom O. Bobojonovning "Mening quyoshim" asariga yozuv) nomli she'rida shunday satrlar bor:

Ko'rpachada o'tirgan Quyosh,
Choynak to'la za'faron umr.
Piyolada issiq xotira
Hali sovumagan.

Ijodkorning mazkur she'ri Rassom O. Bobojonovning "Mening quyoshim" asaridan ta'sirlanib yozganligini sarlavhadan anglanadi. Ona qayerda bo'lsa, o'sha yerga yorug'lik olib kiruvchi, tafti bilan yon-verida neki bo'lsa, iliqlik baxsh etuvchi zot hisoblanadi. Shoir ham quyoshni jonlantirish orqali ko'rpachada o'tirgan ona portretini so'zlar orqali chizadi. Choynakda choy emas, za'faron umrning bo'lishi esa o'xshatishning go'zal namunasi hisoblanadi. Piyolada esa bir umrning xosilasi bo'lmish xotira, xotira bo'lganda ham sovishga ulgurmagani issiq xotira. Yashagan umrimiz, bizni tark etgan yillarimiz bizga faqat xotiralarni qoldiradi. Yaxshi yo yomon xotiralarni...

Yurtimizda bunday "quyosh"larning ko'p ekanligini, ammo rassom ulardan bittasini chizdi. Ona portretini yaratar ekan bo'yoqdan qon oqishi, bu qonning rassomning qo'llari, yuzlarida namoyon bo'lishidan sezamizki, rassom uchun ham bu suratni solish oson bo'lmagan. U onadagi dardu hasratni ochiq oydin emas, dasturxondagi, pardadagi va atrofdagi xomush gullarning qatida tasvirladi:

Quyoshlar ko'p edi O'zbekistonda,

¹ Mahmud Toir. Yog'du ichra gullagan so'z. – T.: "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasi, 2009-y. 14-son.

Ammo rassom chizdi faqat yolg'iz Quyoshni.

Bo'yoqlarning qonlariga belanib chizdi,

Bu Quyoshning hasratlarini, dardlarini yashirdi ammo

Xomush dodlayotgan gullar rangiga.

She'rni davom ettirarkan, Ona tirik ekan, quyoshning tolalari kabi qo'llari bilan boshingni silar ekan, ruhingda biror g'am unmaydi, bu "quyosh" bor ekan, yolg'izlikni his qilmaysan, xo'rlanmaysan, deya so'zida davom etadi shoir. Ammo bu hali hammasi emas. Dardli-dardli yillar hali oldinda. Bu dardlar uyqusiz kechalaringni bezaydilar. Shunday yo'llar qarshingdan chiqadiki, tulporlar kabi bostirib qalbingga kiradilar. Ba'zillari sen uchun yaxshilik bo'lib keladi, ba'zilar esar uhindan, vijdoningdan ayro tushishiga sabab bo'ladilar. Kuz nihoya, har narsani yakuni kabi birov sovug'i bor, ammo go'zal bir fasl. Shoir esa yurakni shu sovuqlardan asrash kerakligini, xazonlardan asrash kerakligini, qalb uchun yashil barglar, ko'klamlar so'rashga chorlaydi. She'rni nihoyalar ekan, onasidan, sovib borayotgan dunyoga uningniki kabi sof va qaynoq xotiralar zarur ekanligini, issiq xotiralarni unutib yubormasligini iltimos qiladi:

Quyoshim, sen esa, bu xotirani,

Ichib yubormagin, qo'ygin, tursin u.

Sovib borayotgan olamga bugun

Issiq xotiralar juda ham kerak!

Sirojiddin Sayyid ijodida onasiga yozgan maktubmonand sog'inchli she'rlari talaygina. She'rlarini kuzatar ekanmiz, Onasiga uchun qila olmagan ishlari uchun chekkan vijdon azobi, uning koriga yaray olmayotganidan o'kinch hissi, shoir va onasi o'rtasiga hayot tashvishlari atalmish ag'yor tashlagan masofalar, onasiga bo'lgan sog'inch hissiga qorishiq aybdorlik hissi lirik qahramonni quvib yuradi:

Fasllaring bordir lahzalarda, Soatlarda yillaring yashar.

Seni bo'lsa mening o'rnimga Jo'ralarim borib ovutar.

O'tmishni qo'msash, bolalikka qaytish istagi insoniyat uchun tanish tuyg'u. lirik qahramon bir onasini so'roqlaydi. Javobini o'zi bilib tursa-da, onasidan so'raydi. Undan qalbi uchun malham bo'ladigan javoblar istaydi: "Daraxtlar qaytarmi bolaligiga?", "Qushlar qaytarmi?", "Men qaytarmanmi?" Bu savollar esa og'riqli, javobi oldindan ma'lum. Ammo bu ritorik savollar umidga o'xshash allaqanday og'riq beradi kishiga. Lirik qahramon onasiga savol berishda davom etadi:

Yigirma yoshimning ko'chalarida

Sharfimdanda yetaklab yurgan izg'irin,

Aytsam, qaytararmi bahorlaringni?

Bu satrlardan his qilish mumkinki, shoirning yigirma yoshi sinovli kechgan, shu sabab sharf boylab olgan bo'yniga (balki onasi to'qib bergan sharfdir u). Izg'irinlar bilan yetaklashib yurgan, qaynoqqon yigit onasining bahorlarini qaytarib olishni

istaydi. Onasiga yetkazgan ozorlari badalini shu bilan o'tamoqchi bo'ladi go'yo. Xayollar lirik qahramonni bolaligiga olib ketadi. Onasi uni har qanday xavfdan asrashga harakat qilganini eslaydi. Ammo hozir lirik qahramon barchasining qoq o'rtasida, xavflar bilan yuzlashgancha umr kechiradi. Tevarakda bo'layotgan hodisalarga befarq qarab o'tib keta olmaydi. Ham qalban, ham aqlan ularni his etadi va ularda yashaydi:

Meni ishonmaysan asfalt yo'llarga,
chorrahalarga...

Holbuki, avtolar parvozi tegramda,
Tepamda - samolyotlar tormozi...

Hodisalar yuragimni nishonga olar,
Axborotlar o'qqa tutar yolg'iz boshimni.

Navro'z o'zbek xalqi uchun barcha yomon kunlar, izg'irinlaru qiyinchiliklar unutiladigan, barham topadigan kun sifatida ulug'lanadi. Yangi yilning bebochasi bo'lgan bu bayram kelganidan quvonadi shoir va ortda qolgan o'n ikki oy - o'n ikki xonada kechgan umrini sarhisob qiladi. Har bir xonadan o'ziga atalgan kechmishini olib chiqqanini, har ochilishi bir kunini olgan eshikni qoldirib, yangi yilga - yangi imoratga o'tar ekan, xonalarning qaysi biridadir onasi "qolib" ketishini istamaydi, onasining yonida bo'lishini xohlab, unga shunday xitob qiladi:

Mana, Navro'z yana. Eski yil qoldi.
O'n ikki oy - bo'shatilgan o'n ikki xona,
Kunlarni varaqlab yashagan eshik - qoldi.
Qoldirma, o'zingni qoldirma, ona
Oydin xonalarga sen kelgil tirik!

Usmon Azim o'zbek she'riyatining zabardast vakillaridan biri hisoblanadi. Shoirning "Onamga maktub" she'rida ona so'zi sarlavhadagina ishlatiladi. Ammo she'rdagi anglam, sog'inch bo'y ko'rsatib turgan satrlar, iqrar, ona uchungina qo'llab bo'ladigan inja so'zlar she'rning bor kayfiyatini ochib beradi. Tumanning bog'larga yiqilishi, yomg'irlarning so'zlashishi jonlantirishning go'zal namunasi o'laroq, lirik qahramonning kayfiyatini o'quvchiga ham yuqtiradi:

Erta-indin yelar izg'irin, yiqiladi bog'larga tuman.
Anglagani yashashning sirin, so'zlashaman yomg'irlar bilan.

Insonning yonida ruhiga uyg'un biri bo'lmasa, minglab insonlar orasida ham o'zini yolg'iz his qiladi. Buni har doim sezavermaydi. O'zi bilan yolg'iz qolib, qalbini tinglab ko'rishga har doim ham vaqt topa olmaydi. Turli davralar, turli joylarda, turli odamlar bilan tinimsiz muloqotda bo'ladi-yu o'z his-tuyg'ulari bilan hisoblashmaydi. Bir kuni inson bir lahzaga to'xtaganida o'zining qanchalar yolg'iz ekanligini, aslida, atrofida o'zidan boshqa hech kim yo'q ekanligini tushunib yetadi. Birgina kichik narsa ham ortiqchafek tuyuladi. Ruhiga uyg'un bo'lmagan har qanday inson uni charchatadi:

“Mastu alast, beg‘am do‘st-u yor,” “Toliqtirar qalbimni manim”, “Shunda birdan bo‘ladi oshkor”, “Yolg‘izlardan yolg‘iz ekanim” kabi satrlar so‘zimizning isboti o‘laroq xizmat qiladi. O‘z hislarini tinglay boshlagan insongina yomg‘ir bilan suhbat qura oladi. O‘zini tabiat bilan uyg‘un his etadi. Kuzakning derazaga ho‘l bag‘rini bosib, xayollar surishi juda go‘zal tashxisning namunasidir. Kuz insonni qalbiga yaqinlashtiradigan fasl, bu faslda og‘ir o‘y-xayollar bag‘riga singib ketadi inson. Shoir ham yomg‘ir sasidan vujudga kelgan eng go‘zal she‘rini yozib bo‘lgach, onasini eslab ko‘zyosh to‘kadi:

Derazaga ho‘l bag‘rin bosib, kuzak tuni surganda xayol -

Men eng go‘zal she‘rimni yozib, Sizni eslab yig‘lashim ayon.

Yo‘ldosh Eshbekning she‘rlarida onasi xokisor, sodda, qo‘llari mehnatdan qabargan ayol obrazi gavdalanadi. Shu bilan birga haqiqiy o‘zbek ayollari kabi mard, halol ona obrazi. Yo‘lga otlanayotgan o‘g‘lini kuzatar ekan do‘stga sadoqatli bo‘lish, bir do‘stni deb boshqasidan kechmaslik, ig‘vogaru razildan uzoq turish kerakligini, yakka ot dong‘ chiqara olmasligi, yolg‘iz yurmasdan, yaxshilarni do‘st tutish, o‘ylar ko‘zlarda namoyon bo‘lishi, shu sababli o‘y-xayollarni pok tutish kerak ekanligini, pastlik qilish Alpomishning avlodiga yarshmasligini, muhtojlarning g‘amlarini aritish kerak ekanligini uqtiradi: “Shoir bo‘lsang yomonlikka o‘q bo‘lgin, Dardlilarning dillarini yorit, bolam”

Shoirning “Qishloqqa qaytish” she‘ri ma‘lum muddat shaharda yashab, yana o‘z qishlog‘iga qaytgan o‘g‘ilning his-tuyg‘ulari ifodalangan. Qishloqning sofligiga ko‘nikkan odamga shaharga kelib yashash biroz og‘ir, biroz og‘riqli. Yetishmayotgan yarmini topish uchun ilk izlari tushgan yerlarga qaytgan lirik qahramon o‘zini biroz o‘ng‘aysiz, bu yerlarga begona bo‘lib qolganday, bu joylar endi undan latif go‘zalligiyu, toza hislarini, sirlarini undan yashirayotganday tuyulaveradi. “Shaharcha” liboslaridan, ko‘rinishidan hayron bo‘lgan onasini bu shunchaki shaharliklar libosi ekanligini, asliyati esa o‘z holicha qolganligiga ishonitirishga urinadi:

Men qishloqqa yarim begona,

Men yarmimni qaydan topaman?

Nega hayron qolasiz, ona,

Bu shahar kiydirgan yevropadan.

Keyingi satrlarda yo‘qotganlari haqida so‘zlar ekan, onasiga “opa” deya murojaat qiladi va bu so‘zni ham uning tiliga shahar solganini tan oladi. Shaharning beayovligi, har so‘z, har his sun‘iy ekanligi shoirning qalbini xiralatadi. O‘zini tanigan sof go‘shaga qaytgach, soxtalikka to‘la dunyoda o‘zi ham sun‘iylashib qolganligini his qiladi. Ustidagi liboslari ham sun‘iylashib bir ifodasiday tuyuladi. O‘zini ham ikkiyuzlamachilikda ayblaydi:

Chaqirardim sizni opalab,

She'r yozardim ammo ona deb...

Farzandini po'rim liboslarda ko'rgan oddiy qishloq ayoli o'zini o'g'liga loyiq emasdek his etadi. Toladay ozg'in qo'llari titrab, nima qilishini bilmay hayron qarab turadi nuri diydasi. Farzand onasining nigohlariga bardosh bera olmaydi. Aslida, o'trik, ya'ni yolg'on emas, vijdon azobiga qorishiq bir o'kirik bag'ru bardoshini ezayotganligini, yagona istagi onayizorining ko'ksiga savdolarga to'la boshini qo'yib, biroz orom olish ekanligini anglatishga urinadi: "Nega bunday qaraysiz menga", "Qo'lingiz qovjiroq... toladay", "O'trik emas... O'krik ezmoqda", "Ko'ksingizga qo'ygim kelmoqda savdolarga to'la boshimni" kabi jumlar shpir iztirobiga o'quvchini ham sherik qiladi.

Ilk kulgusiga, ilk ko'zyoshiga, ilk sevgisiga guvoh bo'lgan qishlog'iga oidmi uning ruhi yoki yaxshi-yomonni tanitgan, foni dunyoning asl yuzini ko'rsatgan shaharga oidmi aniqlashga urinadi:

Biroq so'z yo'q. Nima deb atay -

Orzu etdim orzumand qoldim.

Opa debmi, ona deb aytay,

Endi qay so'z chiqadi g'olib?...

XULOSA

Zamonaviy she'riyatimizning uch darg'asi hisoblanmish ijodkorlar Sirojiddin Sayyid, Usmon Azim va Yo'ldosh Eshbekning ona haqida yozgan she'rlarini tahlil etar ekanmiz, uch uslubda yozilgan bir siymoni - mehribon, ko'zlari farzandining kelar yo'llarida nigoron, farzandlari uchun har nega tayyor, mushfiq, shu bilan birga halol-pok va mard o'zbek onasi siymosini ko'rishimiz mumkin. Ona xoh nazm, xoh nasr, xoh dramaturgiyada bo'lsin, makon va zamon tanlamaydigan, abadiy mavzu hisoblanadi. Har davr kishilari uni o'ziga xos tarzda talqin etsa-da, mohiyat o'sha-o'sha. Ona fidoyilik, sadoqat, ruh va qalb tarbiyachisi bo'lib qolaveradi. Yuqorida nomlari zikr etilgan ijodkorlarimiz ham onaning orzu-armonlari, ryhiyatini ochib berish barobarida o'z kechinma larini namoyon etishga harakat qilganlarining guvohi bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sirojiddin Sayyid. Ruhim xaritasi.-T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1984
2. Usmon Azim. Saylanma. - T.: "Sharq" nashriyot-matbaa konsenining bosh tahririyati, 1995
3. Yo'ldosh Eshbek. Mangu masofa. - T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1991
4. Mahmud Toir. Yog'du ichra gullagan so'z. - T.: "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasi, 2009-y. 14-son